

*Ірина Владиславівна Петрова,
кандидат педагогічних наук, доцент професор кафедри культурології
Київського національного університету культури і мистецтв*

**ДОЗВІЛЛЯ В УМОВАХ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ:
ДОСВІД НАУКОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ
(20 – 50-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

На основі аналізу праць відомих філософів, соціологів та істориків розкриваються умови, що вплинули на сприйняття дозвілля як значимого суспільного феномена; формулюються питання щодо цілей соціально-економічного й технічного зростання, внаслідок чого дозвілля постає як антипод праці, право усіх верств населення, компенсаційний засіб, «виклик культури» сучасного суспільства і навіть «мистецтво жити».

Ключові слова: масова культура, масове суспільство, дозвілля.

*Ірина Владиславівна Петрова,
кандидат педагогических наук, доцент професор кафедри культурології
Киевского национального университета культуры и искусств*

**ДОСУГ В УСЛОВИЯХ МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ:
ОПЫТ НАУЧНОЙ РЕФЛЕКСИИ
(20 – 50-е ГОДЫ ХХ СТОЛЕТИЯ)**

На основе анализа трудов известных философов, социологов и историков раскрываются условия, которые повлияли на восприятие досуга как значимого общественного феномена; формулируются вопросы относительно целей социально-экономического и технического развития, в результате чего досуг воспринимается как антипод труда, право всех слоев населения, компенсационное средство, «вызов культуре» современного общества и даже «искусство жить».

Ключевые слова: массовая культура, массовое общество, досуг.

*Iryna Vladyslavivna Petrova,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of Department of Cultural Science of KNUKiM*

**LEISURE IN CONDITIONS OF MASS CULTURE:
EXPERIMENT OF SCIENTIFIC REFLECTION
(20 – 50-s OF THE XXTH CENT.)**

On the basis of analysis of works of famous philosophers, sociologists and historians, there were disclosed conditions influenced the leisure perception as a prominent public phenomenon; some questions are formulated concerning goals of social and economic and technical growth due to what leisure is represented as antipode of work, right of all social groups, compensatory mean, «challenge to culture» of modern society and even «art to live».

Key words: mass culture, mass society, leisure.

Новітній час характеризується зростанням значення дозвілля в життєдіяльності людини. 20 – 50-ті роки ХХ століття – період, позначений дискурсами навколо питань щодо суспільної ролі дозвілля у взаємозалежності гуманістичних цінностей, демократичних ідеалів, науково-технічних досягнень з європоцентризмом, технолатрією, тоталітаризмом, гіпертрофованим розвитком індустріального відношення цивілізації до природи на шкоду людині (А. Ллойд, Ж. Еллюль, Х. Ортега-і-Гассет, Б. Рассел, Ф. Юнгер, К. Ясперс тощо). У працях науковців висловлюються застереження про переважання розважальних дозвіллевих практик комерційного характеру, що сприяють формуванню самотньої людини, поведінка якої сповнена суперечливих, взаємовиключних дозвіллевих проявів (Дж. М. Кейнс, Ф. Р. Левіс, Д. Рісмен). Водночас сфера дозвілля вивчається як компенсаційний засіб, що сприяє самореалізації тих творчих потенцій людини, які не можуть розкритися у професійній, освітній чи сімейній сферах (Х. Дурант, Ж. Фрідман).

Зважаючи на те, що історичне знання є необхідною умовою для збереження й розвитку цивілізованого суспільства [3, 69], **метою нашого дослідження** є виявлення основних тенденцій, які характеризували пошуки наукової громадськості у 20 – 50-ті роки ХХ століття як таких, що обумовили й визначили напрями теоретичного дискурсу дозвіллевої проблематики у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

Вже на початку 20-х років ХХ століття вченими обґрунтовується цінність дозвілля як складова життя людини, притаманна усім категоріям населення, а не лише привілейованим верствам суспільства, що відзначало історію людства у попередні століття.

Показовою в контексті зміни суспільного сприйняття дозвілля є праця британського філософа Б. Рассела «Похвала праздности» (1923), у якій стверджується, що *віра у роботу як доброчесність*, утвердження думки, що шлях до щастя і процвітання залежать від організованого скорочення робочого часу, завдає людству *неабиякої шкоди*. Адже величезні людські зусилля, поряд з відсутністю будь-якого централізованого контролю за промисловістю, витрачаються на створення речей, які ніколи не будуть використані й спожиті. Працю міфологізували представники привілейованих верств населення, дозвілля яких забезпечується трудовими зусиллями більшості. Концепція обов'язку стала потужним засобом переконання простих людей у тому, що жити необхідно не для власної користі, а заради блага господаря. Безперечно, в історії людства були винятки, коли дозвілля сильних світу цього використовувалося в інтересах усього суспільства. Наприклад, афінські рабовласники частину свого дозвілля використали на створення неперевершених зразків культури. Проте в сучасному світі, завдяки розвитку техніки, дозвілля як привілей небагатьох стало правом для різних верств населення, хоча мораль праці так і залишилася мораллю рабів, «а сучасний світ рабства не потребує» [4].

Найбільш оптимальним шляхом для вирішення питань безробіття, трудового виснаження, усунення соціальної нерівності, суперечностей суспільства масового споживання загалом є, на думку Б. Рассела, запровадження чотиригодинного робочого дня. Це забезпечило б людину усім необхідним і надало б їй

можливість використовувати вільний час на власний розсуд. Щоправда, значне зростання обсягу вільного часу потребуватиме відповідної освіти, щоб розумно і змістовно наповнити дозвілля, адже корисним воно може бути лише через належний рівень культурності й освіченості суспільства. І навпаки, не маючи належного обсягу дозвілля, людина не може засвоїти кращі здобутки, створені людством. Таким чином, метою людського життя має стати отримання радості не від роботи, а від дозвілля.

Б. Рассел переконаний, що пасивність і «порожність» дозвіллевої поведінки породжена не низьким інтелектуальним рівнем значної частини населення (дозвіллеві клас також не був виключно високоінтелектуальним), а його трудовим виснаженням. Проте у світі, де немає потреби у наднормованій трудовій діяльності, кожен художник, письменник, лікар, науковець, вчитель здатен до культуротворчості, незалежно від матеріальних статків, економічних вигод чи ринкової сенсаційності. Доки стимулом виробничої діяльності є матеріальна винагорода, а не споживання виробленого, людство не зможе поцінувати належним чином ні задоволень, ні радощів земного життя.

У 1928 році англійський вчений С. Джоуд («Diogenes – or the Future of Leisure») також наголошував на доцільності скорочення робочого часу до чотирьох – п'яти годин на день, вважаючи, що збільшення обсягу дозвілля, за умови коли люди не здатні змістовно його наповнити, матиме лише згубні наслідки, які призведуть, зрештою, до соціальних конфліктів і навіть до чергової війни [9, 70].

Тобто науковці наголошували на тому, що дозвілля створює *не лише можливості, а й небезпеки*, до яких суспільство має бути готове. Адже свобода, отримана на дозвіллі, може обернутися не на користь розвитку особи, пробуджуючи в ній низькі інстинкти й бажання в їх несублімованих формах, перетворюючи людину на агресивну істоту, яка перебуває на стадії саморуйнації [11, 171].

Дозвілля має здатне розвивати різні задатки особи, зокрема й ті, що не сприймаються ні розумом, ні мораллю. Водночас, аналізуючи «вік дозвілля» як виклик культурі ХХ століття, вчені вважали за необхідне не обмежувати дозвілля, а знаходити такі відповіді на соціальні запити більшості населення, які перетворили б дозвілля з небезпеки на можливість: «Цінності дозвілля трансформуються в цінності культури... дивовижної й авантюрної, але такої, яка неминуче слугує майбутньому» [11, 176–177].

Але, передусім, напрями і характер досліджень з проблем дозвілля цього часу визначали розвиток масової культури і технізацію суспільства. У теоретичному дискурсі її осмислювали переважно на основі традиції, започаткованої Х. Ортегою-і-Гассетом («Дегуманізація мистецтва», 1925 та «Бунт мас», 1929): покращання матеріального добробуту супроводжується духовною деградацією й деперсоналізацією людини; масова демократизація породжує некваліфіковану і безвідповідальну владу, а масове маніпулювання громадською думкою атрофує у представників «самотнього натовпу» потребу в соціальній активності. Філософ наголошував на тенденції до тотальної масовизації: «Міста повні людей... Готелі повні гостей. Поїзди повні подорожніх. Кав'ярні повні публіки... Пляжі повні купальників. Питання, яким раніше ніхто не журився, стає майже постійною проблемою, а саме: де знайти місця?» [3, 15].

Людина маси живе для себе й свого задоволення, нав'язує свою волю й не підкорюється іншій, поглинена собою і своїм дозвіллям, її життя складається з життєвого репертуару, який у попередні століття характеризував стиль життя панівної меншості. У масовому ж суспільстві нівелюються розбіжності між матеріальними статками, культурними здобутками й статевими відмінностями, створюючи ілюзію необмежених можливостей та свободи від будь-яких (матеріальних, моральних, соціальних) перешкод, небезпек чи залежності [3, 24]. Маса, що окреслює не якийсь суспільний клас, а рід людини, який репрезентує сучасне суспільство, набуває двох суперечливих характерних ознак: небаченого зростання життєвих бажань, що ґрунтуються на утвердженні та нав'язуванні своїх поглядів, устремлінь, смаків, і, водночас, невдячності до того, що покращує її буття, супроводжуваної небажанням усвідомити свої обов'язки. Відчуття необмежених можливостей, притаманне новому світові, кардинально змінює традиційну свідомість масової людини, загерметизованої в собі, неспроможної нічому й нікому підпорядковуватись, переконаної у своїй самодостатності, що породжена не політичними змінами, а її інтелектуальним і моральним «банкрутством», підміною свободи вибору й волі на сваволю: «Пересічній людині світ і життя здалися відкритими, але її душа замкнулась» [3, 53].

Х. Ортега-і-Гассет вбачав у такому суспільному стані результат розвитку тих засадничих аспектів ХІХ століття, що витворили людину-масу й уможливили становлення масового суспільства: ліберальної демократії, експериментальної науки та індустріалізму. Масовизація культури, ставши наслідком технологізації виробництва й надавши людині безмежні можливості, спустошила її життя, змушуючи кожного індивіда жити виключно вірою в технічний прогрес. Тому й час – як ніколи технічний – став, на рідкість, беззмістовним і спустошеним.

Думку іспанського мислителя поділяв і німецький філософ К. Ясперс («Духовна ситуація часу», 1931). Визнаючи всюдисутність техніки, вчений наголошував: «Переборення технікою часу і простору в щоденних повідомленнях газет, у туристичних мандрівках, у масовому продукуванні й репродукуванні шляхом кіно і радіо створило можливість зіткнення усіх з усіма» [7, 551].

Дозвілля у співвідношенні з виробничою діяльністю привертало увагу й англійського економіста Дж. М. Кейнса («Економічні можливості наших онуків», 1930), який намагався, замислюючись над майбутнім, обґрунтувати кінцеву мету економічного розвитку суспільства. Порушені питання, що доволі рідко привертають увагу економістів (Який рівень матеріальних статків забезпечить людині щастя? І чи можливо з певністю стверджувати, що багатство і дозвілля є взаємопов'язаними? І якщо так, то скільки такого багатства буде потрібно?), роблять праці Дж. М. Кейнса особливо актуальними. Вчений наголошував: надто швидкий економічний і технологічний прогрес суспільства загострив такі суспільні проблеми, як технологічне безробіття і нездатність людини ефективно використовувати вивільнений час та вивільнені від праці сили (духовні, фізичні, емоційні) [1, 61–62]. Проблема правильного дозвілля буде розв'язана (або наблизиться до розв'язання) протягом століття, інакше людству загрожуватиме синдром «нервового розладу», уже властивий заможним

жінкам, які не працюють і не займаються хатніми справами. Невміння використувати свою свободу для змістовного дозвілля, «щоб прожити своє життя правильно, розумно, у згоді із самим собою», може в найближчому майбутньому бути властиве не лише заможним класам, а й усім. «Мистецтво жити» підвладне лише тому, хто «не продасть себе за засоби існування» і зможе скористатися досягнутим достатком не для ще більшого збагачення, а для свого духовного розвитку.

Однак цей оптимістичний прогноз залишиться мрією, допоки людство, звикле тільки до боротьби і праці, супроводжуваних руйнацією традиційного суспільства, не навчиться насолоджуватися результатами своєї діяльності. Цю саму думку Дж. Кейнс стверджує у праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» (1936), у якій доводить, що рівень духовного розвитку суспільства не дає можливості належно поцінувати дозвілля. Але видатний економіст не втрачає надії, що «настане момент, коли кожна людина поцінує переваги збільшення дозвілля» [2, 316]. Вбачаючи виправдання економічної активності у моральному вдосконаленні людства, Дж. Кейнс обґрунтовує ідею взаємозв'язку трудового надлишку та зменшення робочого часу як таку, що створить умови для життя «розумного, приємного і гідного».

Відкласти розв'язання цієї проблеми можна шляхом запровадження 15-годинного робочого тижня, коли накопичення багатства вже не буде основним завданням суспільства, а отже, відійдуть псевдоморальні принципи життя, завдяки яким найганебніші риси людського характеру вважалися найвищими доброчесностями. «Пристрасть до грошей, на відміну від поваги до них як засобу досягнення життєвих задовольень і цінностей, буде тим, чим вона є насправді – ганебним захворюванням, однією з напівзлочинних, напівпатологічних схильностей» [1, 66]. І лише тоді людство буде здатне цінувати мету, а не засоби, хороше, а не тільки корисне, звичайні земні радощі і доброчесні діяння, а не матеріальні статки.

Але не всі вчені вважали дозвілля правом усього народу. Зокрема, проти масовизації дозвілля виступали левісисти (Ф. Р. Левіс «Mass Civilization and Minority Culture», 1930; К. Д. Левіс та Д. Томпсон «Culture and Environment», 1933; К. Д. Левіс «Fiction and the Reading Public», 1939), які розглядали специфіку дозвілля в контексті консервативно-просвітницької традиції, започаткованої у ХІХ столітті М. Арнольдом. Левісисти характеризували суспільство першої половини ХХ століття як «технократично-бентамівське», в якому панують культурне убозтво і стандартизація, утилітаризм, індивідуалізм і егоїзм. Осердя культурного життя, його традиції, які мають залежати від меншості, знецінені: зруйновано право обраних визначати стандарти культурної поведінки, знівельовано вищість і статусність еліти як соціального стану, втрачено повагу до культурних практик, запроваджуваних обраними верствами населення. Одностаїне схвалення позицій меншості щодо певних форм культурного життя скасовується «голосом народу». Змінити таку ситуацію можна за умови, якщо у школах навчати «опиратися масовій культурі», якщо підняти на боротьбу проти масової культури «озброєну й активну меншість» (гуманітарну інтелігенцію – митців і «університетську еліту») [10, 18–19]. На меншість покладаються надії суспільного порятунку шляхом просвітництва й боротьби із середовищем комерційної масової культури. Не

сприйнявши науково-технічного прогресу і промислової цивілізації, лівісти пояснювали хвороби суспільства втратою культурної традиції минулого, американізацією культури і духовним убозством людини. Інакше розпочнеться сповнене хаосу «повстання проти смаку», що призведе до анархії в культурі. Так, змістовному дозвіллі не сприятиме зацікавлення напівосвіченої більшості белетристикою, а не високохудожніми творами (чого простолюдин ні оцінити, ні сприйняти не здатен), воно збуджуватиме «наркотичну залежність» від фантазувань, які породжують непристосованість до реальної дійсності, нівелюють справжні почуття і відповідальність мислення. Критично сприймали лівісти й кінодозвілля, вважаючи його небезпечним джерелом задоволення, яке ґрунтується на найдешевших емоційних звертаннях і підступних асоціаціях з явищами реального життя. Радіо- й телепередачі, преса, як потужні засоби знекультурювання, також знецінюють або перекручують справжні духовні цінності.

Культурному занепаду ХХ століття вони протиставляли «золотий вік, міфічне сільське минуле, коли культура була спільною і не спотвореною комерційними інтересами», а «народні маси отримували розваги згори... Вони змушені були розважатися, як і освічені класи... На щастя, у них не було вибору» [5, 52]. Таким культурно досконалим, на думку лівістів, був вік правління королеви Єлизавети, вік шекспірівського театру, коли спільна культура стимулювала інтелектуально, приносила втіху. Цю «позитивну», «живу» культуру втрачено через промислову революцію й індустріалізацію.

Зростання значення дозвілля в суспільстві лівісти вважали головною ознакою погіршення якості праці: «...замість відпочинку (відновлення сил, витрачених на роботу) дозвілля лише примножує обсяг утраченого на роботі» [5, 54]. Наслідком такого негативного процесу стало звернення людини до продуктів масової культури як «замінника життя», джерела реабілітації і збудження, перетворення ідеального сільського життя на монотонний плин буденних днів.

Проте більшість вчених переконані в тому, що суспільні зміни піднесуть значення дозвілля серед усіх верств населення, і цей процес не зупинити. Так, англійський вчений Х. Дурант («The Problem of Leisure», 1938), аналізуючи вплив автоматизації виробництва на життя пересічної людини і нездатність соціальних інститутів (релігії, сім'ї) заповнити порожнечу в людській душі, запропонував звернути увагу на дозвілля як «машину розваг». «Життя не має цінуватися й інтерпретуватися у термінах праці... Його значення залежатиме від змістового дозвілля» [8, 17–18]. Щоправда, дозвілля, сповнене низьковартісних розваг, супроводжуваних комерціалізацією, не може виконати своєї ролі. Така «машина розваг» лише візуалізує дозвіллі мрії людини, але не сприяє їх втіленню: після перегляду кінофільму чи занять улюбленою справою людина змушена знову повертатися до офісу чи на фабрику, робота здається їй ще більш похмурою і безнадійною, замикаючи «згубне» коло [8, 30–31]. Тому проблема дозвілля – це проблема не індивіда, а суспільства загалом, вона набагато важливіша за проблему безробіття. Дозвілля, мотивуючи соціальне життя особи, має подвійний характер: з одного боку, невдоволення роботою і сподівання реалізувати себе в дозвіллі, а з іншого, зумовленість дозвілля тими самими суспільними умовами й засобами, які визначають і професію особи, і її стиль життя [8, 26–27].

Дослідники неодноразово висловлювали думку, що збільшення обсягу вільного часу може принести не лише користь, а й викликати проблеми, залежно від того, яким буде дозвілля. Цю думку обґрунтовано в контексті орієнтації індустріальної культури на працю, внаслідок чого маси виявилися не здатними – ні на інтелектуальному, ні на культурному рівні – належним чином сприйняти збільшення обсягу дозвілля й використати його на свою користь. До того ж, як доводили представники франкфуртської школи М. Горкгаймер і Т. Адорно («Діалектика просвітництва», 1944), масова культура породжує людину, відчужену від результатів своєї праці, суспільства і самої себе. «Культурні песимісти» (за Т. Коуеном) М. Горкгаймер і Т. Адорно, критикуючи процеси масовизації й тиражування «культурного виробництва», стандартизацію культурного життя й ідеологію споживання, розглядали культурну індустрію як «королівство псевдоіндивідуальності» і «банальності». Вони «звинувачували» індустрію розваг в насильстві і над екранним персонажем, і над глядачем у тому, що вона змушує сприймати веселощі і розваги, які вводять людину в оману, що вона «згодовує» публіці спотворені мистецькі твори, сприяючи переродженню культури на комерцію, коли естетику визначає економічна потреба [6, 193–201].

Отже, здійснене нами дослідження дозволяє дійти таких висновків. Проблеми дозвілля, зумовлені соціально-економічними й технологічними чинниками, з 20-х років ХХ століття стають об'єктом численних наукових дискусій і досліджуються в контексті дуалізму «праця – дозвілля», «можливість – небезпека», «свобода – примус», «елітарна культура – популярна культура» (Дж. М. Кейнс, Ф. Р. Левіс та К. Д. Левіс, А. Ллойд, Х. Ортега-і-Гассет, Б. Рассел). Основою таких опозицій є покращання матеріального добробуту, супроводжуване духовною деградацією й деперсоналізацією людини; некваліфікована і безвідповідальна влада, породжена масовою демократизацією; масове маніпулювання громадською думкою з атрофією у представників «самотнього натовпу» самої потреби у соціальній активності. Вченими наголошується на тому, що збільшення вільного часу не обумовлює якісного покращання дозвілля, більшість науковців застерігають: ідеалізація дозвілля загрожує соціальними й моральними проблемами в суспільстві.

Масове дозвілля обґрунтовується як таке, що спрямоване на адаптацію феноменів високої культури з метою їх семантичної й аксіологічної трансформації, підміну якісних критеріїв кількісними (М. Горкгаймер і Т. Адорно). Внаслідок цього цінності суб'єктивності, істинності та внутрішньої трансцендентності замінено на «псевдоіндивідуальність», гедонізм, поверховість і банальність сприйняття культурної продукції, видовищність, розважальність та «фіктивну» антиєрархічність. Підкреслюється, що масовизація дозвілля породжує людину, відчужену від результатів своєї праці, суспільства й самої себе. Водночас набувають активного розвитку дослідження дозвілля як значимого соціально-культурного феномена та «капіталоємного» соціального атрибуту.

Література

1. Кейнс Дж. М. Экономические возможности наших внуков / Дж. М. Кейнс // Вопросы экономики. – 2009. – № 6. – С. 60–69.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Джон Кейнс ; [пер. с англ. Н. И. Любимова ; вступ. ст. И. Г. Блюлина]. – М., 1949. – 399 с.

3. *Ортега-и-Гассет Х.* Бунт мас / Х. Ортега-и-Гассет // Вибрані твори; [пер. з ісп. В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко]. – К. : Основи, 1994. – С. 15–139.
4. *Рассел Б.* Похвала праздности [Электронный ресурс] / Б. Рассел. – Режим доступа: http://royallib.ru/read/rassel_bertran/pohvala_prazdnosti.
5. *Сторі Дж.* Теорія культури та масова культура / Дж. Сторі. – К. : Акта, 2005. – 357 с.
6. *Хоркхаймер М.* Диалектика просвещения. Философские фрагменты / М. Хоркхаймер, Т. Адорно. – М. ; СПб., 1997. – 312 с.
7. *Ясперс К.* Духовная ситуация времени / К. Ясперс // Мир философии: Книга для чтения. Ч. 2. Человек. Общество. Культура. – М. : Политиздат, 1991. – С. 546–558.
8. *Durant H.* The Problem of Leisure / Henry Durant. – George Routledge and Sons, Limited; First Edition edition, 1938. – С. 17–32.
9. *Joad C. E. M.* Diogenes – or the Future of Leisure / C. E. M. Joad. – London: K. Paul, Trench, Trubner & co., ltd., 1928. – 102 p.
10. *Leavis F. R.* Culture and Environment: The Training of Critical Awareness / F. R. Leavis, D. Thompson. – Westport. Conn. : Greenwood Press, 1977. – 150 p.
11. *Lloyd A. H.* Ages of leisure / A. H. Lloyd // American Journal of Sociology. – 1922. – № 28(2). – P. 160–178.

УДК 323.112 (744)

Алла Анатоліївна Шевченко,
заступник директора з виховної роботи
Київського коледжу будівництва, архітектури та дизайну,
здобувач Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження національно-культурних цінностей в сучасній Україні; проаналізовано ряд наукових тверджень зарубіжних та вітчизняних вчених щодо формування цінностей; вивчено культурно-історичні корені визначеної проблеми; акцентовано увагу на тих цінностях, які є пріоритетними у життєдіяльності людини; визначено місце національно-культурних цінностей на сучасному етапі в українському суспільстві.

Ключові слова: національно-культурні цінності, національна культура, духовна культура, суспільство.

Алла Анатольевна Шевченко,
заместитель директора по воспитательной работе
Киевского колледжа строительства, архитектуры и дизайна,
соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ ЦЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

В статье рассмотрено теоретические аспекты исследования национально-культурных ценностей в современной Украине; проанализировано ряд научных утверждений формирования ценностей в работах зарубежных и отечественных ученых; изучено культурные и исторические корни поставленных проблем; акцентировано внимание к ценностям, которые являются приоритетными в жизнедеятельности человека; обозначено место национально-культурных ценностей на современном этапе украинского общества.

Ключевые слова: национально-культурные ценности, национальная культура, духовная культура, общество.